

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;

Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

*Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу
несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники,
які рекомендували ці матеріали до друку.*

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

ISBN 978-617-8763-00-8

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
<i>Аврамова Ольга Євгенівна</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИСЕЛЕННІ В УМОВАХ ВІЙНИ	9
<i>Адамова Олена Семенівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ В УМОВАХ ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ: УМОВИ ВОЄННОГО ЧАСУ	13
<i>Бабич Ірина Григорівна</i> ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	16
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна</i> НЕЛЕГАЛЬНІ КРЕДИТОРИ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОНЛАЙН-КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН	20
<i>Білошкурський Микола Миколайович</i> ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У ПОРЯДКУ П. 1-1 Ч. 1 СТ. 4 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО САНКЦІЇ» У КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ	22
<i>Бойко Кароліна Романівна</i> КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	28
<i>Боярчук Михайло Вікторович</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
<i>Булеца Сібілла Богданівна</i> ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ	35
<i>Василевська Надія Станіславівна</i> ПРАВО НА БІОЛОГІЧНЕ БАТЬКІВСТВО/МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
<i>Ващак Владислав Анатолійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПРИ УКЛАДЕННІ ЕЛЕКТРОННИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	44
<i>Галунова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович</i> МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ БАЛАНСУВАННЯ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНФЛІКТАХ ЩОДО ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	48
<i>Глиняна Катерина Михайлівна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ	52

*Аврамова Ольга Євгенівна,
докторка юридичних наук, доцентка,
провідна наукова співробітниця відділу
приватного права та процесу
Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
України*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИСЕЛЕННІ В УМОВАХ ВІЙНИ

17 листопада 2025 р. у Верховній Раді України зареєстровано законопроект про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо заборони виселення ВПО з місць тимчасового проживання. Згідно із яким пропонується змінити процедуру виселення ВПО. Зокрема, органам державної виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та суб'єктам приватного права заборонено виселяти внутрішньо переміщених осіб з місць тимчасового проживання. Ця заборона не поширюється на осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, проте відсутні у такому місці понад 60 діб поспіль без попередження керівника місця тимчасового проживання [1]. Наведений законопроект є прикладом того, що тематика виселення та захисту житлових прав в умовах війни є актуальною та нагальною. Варто звернути увагу, що запропонований захід поширюється виключно на місця тимчасового проживання. В іншому випадку буде застосовуватися загальна процедура виселення. Такий підхід потребує додаткового обговорення та вказує, що виселення в умовах війни потребує окремого дослідження.

Виселення може розглядатися як процедура та як наслідок припинення житлових правовідносин. Воно може характеризуватися як: наслідок припинення права проживання, санкція за житлове правопорушення. Самостійною правовою категорією є примусове виселення, що виникає внаслідок залишення житла внаслідок війни, надзвичайної ситуації. Формами примусового виселення є добровільне залишення житла та переміщення, примусова евакуація. 5 листопада 2025 р. у Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 були внесені

зміни щодо обов'язкової евакуації у примусовий спосіб дітей здійснюється за супроводом одного з батьків, особи, яка їх замінює, або іншого законного представника. Після прибуття до транзитного центру кожній евакуйованій особі надається консультація та допомога у визначенні подальшого маршруту переселення, що може включати такі заходи: самостійне переселення за обраним місцем проживання; переселення до місць тимчасового проживання; направлення до закладів охорони здоров'я та закладів соціального захисту відповідно до законодавства (п. 61 Порядку) [2]. Наведене підкреслює, що обов'язкова/примусова евакуація є підставою для примусового виселення, яке є як процедурою так і наслідком у вигляді залишення, звільнення житла. Отже, примусова евакуація є підставою втрати права проживання у житла. Тому, особи, як зазнали примусової евакуації мають визнаватися такими, що втратили право проживання. Важливо наголосити, що йдеться про втрату права проживання, а не права власності на житло, оскільки останнє породжує зовсім інші правовідносини, зокрема, що пов'язані з компенсацією.

Виселення в умовах війни може бути і внаслідок примусового відчуження житла на підставі Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Так, примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та переходить у власність держави для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону) [3]. У цьому випадку позбавлення власності на житло має зокрема і такий наслідок як виселення.

Загалом виселення, як наслідок припинення правовідносин, полягає у залишенні житлового приміщення та звільнення житла від майна особи, що проживає. Такий підхід є поширеним у світі. Зокрема, у Фінляндії справа про виселення відкривається за заявою орендодавця. Орендарю надсилається письмове попередження з терміном для добровільного звільнення приміщення та вивезення майна. У разі невиконання орендарем вимоги, виселення відбувається за його рахунок, а майно невеликої низької цінності підлягає утилізації або стягненню. Особисті речі, що підлягають зберіганню, можна забрати безкоштовно; стягнуте майно реалізується відповідно до Кодексу виконавчого провадження, а майно невеликої чи низької цін-

ності підлягає утилізації або стягненню. Вся процедура фіксується в акті виселення [4]. А ось в США дещо по іншому. Наприклад, Штат Массачусетс розробив дворівневий процес виселення, інтегрувавши програму ERA ((Emergency Rental Assistance) у судові провадження. На першому рівні орендодавці та орендарі працюють із медіатором, який може направити їх до ресурсів ERA для покриття допустимої заборгованості за оренду. Ця державна програма також залучає юридичні служби та послуги відновлення житла у випадках, коли орендарі все ж зазнають виселення [5].

Через війну в Україні поступово утворюється особливий правовий режим виселення в умовах воєнного стану. Так, відбувається поєднання правової регламентації звичайної процедури виселення із заходами, визначеними гуманітарним правом, задля забезпечення безпеки людини. Водночас на рівні Верховного Суду України простежується тенденція щодо підтримки позиції про пріоритетність норм ЦК України над нормами інших законів, зокрема ЖК України [6, с. 10]. Такий підхід має корегуватися із урахуванням стану війни за допомогою засади пропорційності. Засада пропорційності при виселенні повинна набувати оновленого змісту. За загальним правилом, оцінка пропорційності здійснюється як на процесуальному, так і на субстантивному рівнях. З процесуальної точки зору, пропорційність справа про виселення має бути розглянута незалежним судом у звичайному цивільному провадженні, а не лише суддею-виконавцем. На субстантивному рівні держава має довести необхідність виселення [7]. В умовах війни субстантивна пропорційність може визначатися із урахуванням таких обставин як: 1) встановлення факту необхідності виселення (для потреб оборони, безпеки цивільного населення, ризику руйнування будівлі або розміщення військових/гуманітарних служб); 2) не існує альтернативи виселення (обов'язкова евакуація, відновлення будівля тощо); 3) тягар виселення для особи не є надмірним, з урахуванням: втрати житла внаслідок бойових дій; наявності правового статусу ВПО; стану здоров'я (зокрема обмежені можливості внаслідок поранення); наявності дітей, які особливо вразливі в умовах війни; 4) встановлення зіставлення економічних інтересів власника та житла та соціальних потреб у житловому забезпечення в умовах війни.

Підсумовуючи наведене можна означити, що захист прав людини при виселення в умовах війни потребує ще додаткового науково-

практичного осмислення. Виселення в умовах війни можна поділити на: 1) виселення за звичайною процедурою; 2) примусове виселення внаслідок евакуації; 3) виселення внаслідок примусового відчуження майна. Виселення за звичайною процедурою має визначатися із урахуванням засади пропорційності, яка набуває особливого змісту в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо заборони виселення ВПО з місць тимчасового проживання. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58698>.

2. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text>.

3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

4. Ulosottolaitos. Eviction. URL: <https://www.ulosottolaitos.fi/en/information-on-enforcement/tasks-of-enforcement/eviction/?utm>.

5. U. S. Department of the Treasury. Eviction Diversion. Emergency Rental Assistance Program: Promising Practices. URL: <https://home.treasury.gov/policy-issues/coronavirus/assistance-for-state-local-and-tribal-governments/emergency-rental-assistance-program/promising-practices/eviction-diversion>.

6. Крат В. Виселення в ракурсі практики касаційного суду. Верховний Суд. 16 червня 2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_Vuselennya_prakt_kas_sydy.pdf.

7. Proper judicial assessment of evictions is part of the proportionality test. Strasbourg Observers. 14 June 2012. Режим доступу: <https://strasbourgothers.com/2012/06/14/proper-judicial-assessment-of-evictions-is-part-of-the-proportionality-test/?utm>.